

KAMER MUZIEK NIJMEGEN

74E SEIZOEN
2023—2024

NSvK-CONCERT 1
DINSDAG 10 OKTOBER 2023

LE BATEAU IVRE

SAMUEL CASALE	—	FLUIT
SÉRÉNA MANGANAS	—	ALTVIOOL
VALENTIN CHIAPELLO	—	ALTVIOOL
JEAN-BAPTISTE HAYE	—	HARP
KEVIN BOURDAT	—	CELLO

CONCERTGEBOUW DE VEREENIGING
NIJMEGEN

Le Bateau Ivre speelt met beelden, teksten en emoties. Het kwintet werd in 2015 opgericht in Straatsburg. In de jaren daarna won het diverse prestigieuze prijzen. De naam van het ensemble is afgeleid van het beroemde gelijknamige gedicht dat Arthur Rimbaud in 1871 schreef. Diens krachtige werk, dat diep is verbonden met het lot van een vallende ster, heeft de wereld van de Franse poëzie voorgoed veranderd.

Enkele jaren later definieerde Claude Debussy met zijn sonate voor fluit, altviool en harp een nieuwe esthetiek voor Franse kamermuziek. De musici die dit meesterwerk uit 1915 in première brachten, creëerden vervolgens een nieuwe formatie waarin de fluit en de harp werden gecombineerd met een strijktrio. Het 'Quintette Instrumental de Paris', dat later de naam zou dragen van zijn beroemde harpist Pierre Jamet, was bijna veertig jaar lang wereldwijd dé ambassadeur van Franse muziek. Le Bateau Ivre brengt stukken ten gehore vol impressionistische esthetiek met een exotische, dromerige en bijna visioenachtige sfeer, zoals die ook weerklinkt in de gedichten van Rimbaud en in de muziek van Debussy.

Dit concertprogramma *Les jours heureux* neemt ons mee naar het interbellum. Aan de hand van werken die zijn gecomponeerd voor een harpkwintet en toepasselijke literaire teksten wordt het publiek geleid van de roaring twenties naar de opkomst van het fascisme en het begin van de Tweede Wereldoorlog. Muziek was in deze fascinerende en woelige tijden een toevluchtsoord, zowel voor artiesten als voor het publiek. Nu wij ons opnieuw geconfronteerd zien met vele grote uitdagingen, wil dit concertprogramma een oproep zijn tegen apathie. Een ode aan vrede en eenheid.

Pierné's kijk naar het verleden

Als leerling van César Franck en laureaat van de Grand Prix de Rome genoot **Gabriel Pierné** (1863–1937) brede erkenning als dirigent van het Parijse Orchestre Colonne. Hij promoveerde het werk van zijn tijdgenoten, dirigeerde Stravinsky's *L'Oiseau de feu* en bracht *Protée* van Darius Milhaud in première. Zijn omvangrijke collectie kamermuziek maakt hem een waardige opvolger van Massenet en Franck. Pierné werd geboren in Metz, Moselle. Zijn vader was baritonzanger, zijn moeder pianiste. Na de Franse nederlaag en de Duitse annexatie van 1871 verhuisde zijn familie naar Parijs. Tijdens zijn jaren aan het Conservatoire de Paris was hij een goede vriend van Debussy. Pierné werd in 1882 bekroond met de Grand Prix de Rome, twee jaar voor zijn illustere collega.

In 1910 werd Pierné chef-dirigent bij de 'Concerts Colonne', nadat hij enkele jaren als vaste plaatsvervanger had opgetreden voor oprichter Édouard Colonne (1838-1910). Met dit orkest bracht hij meesterwerken uit het verleden naar het populaire en geprivilegieerde publiek. Vanwege zijn dirigentschap, had Pierné enkel in de zomermaanden tijd om aan zijn eigen composities te werken. Desalniettemin wist hij een zeer groot corpus van kwalitatief uiteenlopende stukken te produceren. In de loop der jaren ging hij zich steeds meer op kamermuziek richten.

De *Variations libres et final* behoort tot de latere werken van Pierné. Het stuk illustreert de verleiding om, juist in politiek en economisch onrustige tijden, naar het verleden te kijken in plaats van naar de toekomst. Het gebruik van de variatie als compositorisch instrument en als genre is typerend voor de klassieke oriëntatie van deze componist. De virtuositeit van een dichte en compromisloze muzikale structuur, strak geweven contrapunt en een lichte en doorschijnende instrumentale textuur dragen er allemaal aan bij dat de *Variations* doen denken aan Ravel en Roussel, maar dan genuanceerd door Pierné's persoonlijke benadering. In de Lydische modus presenteert zich de ritmische finale, in de stijl van een solistenuitvoering, een instrumentaal spel vol uitbundigheid en levendigheid. Met een vlegje Iberische flair eindigt het stuk na verschillende wendingen met een unisono re-expositie, gevolgd door een quasi-recitativo van het beginthema.

programma

1 **Gabriel Pierné** (1863–1937)
Variations libres et Finale op.51 (1933)

2 **Marcel Tournier** (1879–1951)
Suite op.34 (1929)
I. Soir
II. Danse
III. Lied

3 **Joseph Jongen** (1873–1953)
Concert à cinq op.71 (1923)
I. Décidé
II. Calme - Très décidé

4 **Marcel Tournier** (1879–1951)
Suite op.34 (1929)
VI. Fête

5 **Jean Absil** (1893–1974)
Concert à cinq op.38 (1939)

(programma *zonder* pauze; het 'pauzedrankje' staat na het concert voor u klaar)

gratis masterclass/lunchconcert

woensdag 11 oktober 2023

Le Bateau Ivre verzorgt met het jonge septet **SEPTimental Ensemble** een masterclass, en daarna een lunchconcert.

locatie: **Lutherse Kerk** (Prins Hendrikstraat 79, Nijmegen)

masterclass: **10.30 uur**

lunchconcert: **12.30 uur**

reserveren: www.kamermuzieknijmegen.nl/masterclass

volgend concert

woensdag 1 november 2023

Nino Gvetadze — piano

met muziek van Brahms, Grieg, Ravel en Liszt

'RUIMTE VOOR HET VERHAAL'

De Franse paradox van Tournier

Marcel Tournier (1879–1951) werd geboren in een instrumentmakersfamilie. Na een harpstudie trad hij toe tot het orkest van de Parijse Opera en gaf hij tot 1948 les aan het Parijse Conservatorium. Met zijn werk als docent en componist droeg Tournier bij aan de snelle ontwikkeling van de Franse harp. Zijn composities – veel solostukken en kamermuziek – verschijnen vandaag de dag nog steeds regelmatig op concoursen.

De vier delen van zijn *Suite* (op.34) getuigen van Tourniers creativiteit en verfijnde instrumentatie, waarvoor hij in 1909 de Prix de Rome ontving. Het genre van de suite grijpt terug op het Franse classicisme van de vroege achttiende eeuw. Het is echter de techniek van het leidmotief, rechtstreeks geïnspireerd door de opera's van Richard Wagner, die het hele werk structuur geeft, en tegelijkertijd prachtig de paradox van de Franse school aan het begin van de twintigste eeuw illustreert.

De dynamiek en kleuren van Jongen

De Belgische componist **Joseph Jongen** (1873-1953) werd geboren in Luik en behaalde in 1897 de Belgische Grand Prix de Rome. Deze prijs, bedoeld om de Franse onderscheiding te evenaren, stelde hem in staat om bijna vier jaar door Europa te reizen. Na Berlijn, München en Wenen verbleef Jongen acht maanden in Parijs. Daar studeerde hij bij Vincent d'Indy aan de Schola Cantorum. Gedurende zijn hele carrière zouden zijn banden met Frankrijk sterk blijven. Jongen was de eerste componist die, in 1923, muziek voor het gloednieuwe harpkwintet componeerde.

Zijn *Concert à cinq* (op.71) is opgedragen aan harpist Marcel Grandjany, oprichter van het 'Quintette Instrumental de Paris'. Het werd meteen een sleutelstuk in het repertoire van het kwintet en het zou er meer dan achthonderd keer door worden uitgevoerd. Het *Concert à cinq* is een episch meesterwerk van de post-romantiek, waarin de ongebruikelijke instrumentatie van het kwintet optimaal tot zijn recht komt. Jongen creëert een verbazingwekkend scala aan dynamiek en kleuren, van de transparante intimiteit van het gedempte strijkkrio tot grote orkestrale tuttis.

De homage van Absil

Dertig jaar later bracht de jonge **Jean Absil** (1893–1974) hulde aan zijn Belgische landgenoot met zijn eigen *Concert à cinq* (op.38). De drastische verschillen tussen de twee stukken weerspiegelen de dramatische veranderingen in de politieke en economische situatie. Met zijn toewijding aan nieuwe muzikale tendensen wist Absil een zeer persoonlijke synthese te ontwikkelen tussen de Franse school, Stravinsky, Bartok en de polytonale, atonale en seriële technieken.

Absil werd op het platteland geboren en oefende eerst op het harmonium van zijn oom, voordat hij als derde bugel toetrad tot de dorpsfanfare. Ondanks deze onopvallende start en de vele ontberingen die de Duitse bezetting met zich bracht, behaalde hij de eerste prijs voor fuga aan het Koninklijk Conservatorium in Brussel. In 1922 behaalde Absil de Grand Prix de Rome met zijn cantate *La Guerre*. Door zijn vriendschap met het 'Pro Arte Kwartet' ontdekte hij Milhaud, Hindemith, Roussel, Prokofiev en Schönberg. Vanaf het einde van de jaren twintig concentreerde Absil zich op kamermuziek. Dankzij een speciaal stipendium kon hij medio jaren dertig enkele maanden in Parijs verblijven. Daar ontdekte hij de nieuwe muziekvereniging 'Le Triton', die hij vervolgens zelf navolgde met 'La Sirène' in Brussel.

Absils *Concert à cinq* uit 1939 is een rechtstreekse hommage aan Joseph Jongen. Het stuk getuigt van de diepe veranderingen die de muziek en de maatschappij ondergingen tijdens het interbellum. De dreigende en explosieve sfeer die het oproept, klinkt – hoewel steeds in evenwicht gehouden door lyriek – als een grimmige opmaat naar de gruwelijke gebeurtenissen die zich in de jaren erna zouden voltrekken.

Kevin Bourdat

cellist van Le Bateau Ivre